

gepubliceerd in *Woord & Dienst* 62/1 (januari 2013), 18-19

© Klaas Spronk

Hoe Bijbels is de *Christelijke dogmatiek* van Gijsbert van den Brink en Kees van der Kooi?

[titel en inleiding door de redactie: Lezen vanuit de boodschap. Bijbeluitleg is niet het domein van gespecialiseerde wetenschappers, volgens Gijsbert van den Brink en Kees van der Kooi. Hoe 'bijbels' is hun nieuwe Christelijke dogmatiek dan?]

Op de middag dat dit kloeki studieboek het afgelopen najaar werd gepresenteerd in de PThU-vleugel van het VU-gebouw te Amsterdam werd ik aangesproken door een verontruste aio. Deze onderzoeker (Gerard van Zanden, sinds 13 januari predikant te Pesse), die zich bezig houdt met het werk van Frans Breukelman, maakte zich ernstig zorgen over het Bijbels-theologisch gehalte van het boek van Van den Brink en Van der Kooi. De Bijbel komt in het boek pas tegen het einde (in hoofdstuk 13) ter sprake. Dat boezemt iemand die vertrouwd is met het werk van Breukelman en van Karl Barth weinig vertrouwen in. Nu ik de gelegenheid heb gehad om verder te kijken dan de inhoudsopgave, kan ik hem gerust stellen. Men kan deze *Christelijke dogmatiek* met gerust hart Bijbels noemen. Al vanaf de eerste bladzijden wordt dat duidelijk. In elk hoofdstuk wordt ruim aandacht geschonken aan de Bijbelse gegevens over het betreffende onderwerp. De Bijbel is overduidelijk de norm. Voortdurend vind je zinnen zoals "het primaat van de christelijke godsleer (ligt) bij de Bijbelse geschriften" (p. 134) en "De Bijbel is (...) het criterium voor wat christelijk gesproken al dan niet openbaring van God mag heten" (p. 155).

Er zit heel veel Bijbelstudie in en achter dit werk. Dat levert een aantal heel mooie passages op, bijvoorbeeld in de bespreking van teksten uit de Psalmen en de profeten. Het was voor mij ook een verademing om na de uitweiding over het christologisch debat in de eerste eeuwen van de kerkgeschiedenis het stuk te lezen over Jezus' identiteit zoals blijkt uit de manier waarop Hij volgens de evangeliën optrad. Daar hadden ze dit hoofdstuk misschien ook maar beter mee kunnen beginnen. Uit alles blijkt de hoge waardering voor de Bijbelteksten, waarbij er ook gepaste aandacht is voor de eigen aard van de teksten en er gewaarschuwd wordt om niet meer van de teksten te verlangen dan zij willen bieden. Kenmerkend is de uitspraak aan het slot van de bespreking van de vraag naar de eeuwige straf: "De kennis die de Schrift ons geeft, is eenvoudig van dien aard dat we de gegevens niet op zo'n manier kunnen harmoniseren dat alles als een legpuzzel in elkaar past. (...) daarvoor is de Bijbel ons niet gegeven. Wij kijken niet over Gods schouders mee, wij zijn de ontvangers, hoorders en lezers van deze teksten" (p. 672).

Het hele boek ademt eerbied voor de Bijbel, die dan ook voluit serieus genomen moet worden. Van den Brink en Van der Kooi gaan daarom niet mee in de o.a. door Berkhof voorgestelde onderscheiding tussen hoofd- en bijzaken. Liever laten ze de mogelijkheid open dat een tekst die nu misschien minder aanspreekt in een andere situatie wel van belang kan zijn. In dezelfde lijn past hun voortdurende waarschuwing om teksten niet te isoleren maar te zien vanuit het geheel. Zij pleiten zij er voor om de Bijbel steeds te lezen vanuit de centrale boodschap van de komst van het heil voor heel de wereld in Jezus Christus. Daarmee wordt de lezing dan weer wel gestuurd. Ze geven dat ook volmondig toe. De Bijbel kan niet goed worden begrepen zonder deze leeswijzer die ons wordt aangereikt vanuit de kerkelijke traditie. Zo relativeren zij de oude Protestantse tegenstelling tussen Bijbel en traditie.

Het genoemde hoofdstuk 13 over "De Bijbel – het boek van God en mensen" is grotendeels een pleidooi voor wat Van den Brink en Van der Kooi aanduiden als "theologische interpretatie van de Bijbel". In

overeenstemming met de benadering van hun collega Eep Talstra bedoelen ze hiermee de combinatie van de ambachtelijke vaardigheden van de wetenschappelijk verantwoorde uitleg van de Bijbel en de erkenning dat de teksten bedoeld zijn om de lezer te leren over God. De Bijbeluitlegger moet dan ook bereid zijn om “door te vragen tot op God” (p. 502). Daar voegen ze aan toe dat Bijbeluitleg niet het domein van gespecialiseerde wetenschappers is. Iedereen kan via de Bijbel God leren kennen, al zal dat wel het beste gaan in een kerkelijke omgeving. Binnen dit pleidooi voor het goed recht van de “gewone” lezer past ook hun positieve verwijzing naar het interculturele Bijbellesen (zoals gepropageerd door hun collega Hans de Wit) als “een verrijking en zo nog nodig openbreking” van onze westerse manier van lezen (p. 504).

Van den Brink en Van der Kooi bieden in hun hoofdstuk over de Bijbel en zijn uitleg – zoals vrijwel steeds in dit mooie leerboek – een helder betoog, met een goede uiteenzetting en afweging van de verschillende posities. Hun visie op de omgang met de Bijbel heeft ook mijn sympathie en sluit in veel opzichten aan bij mijn inaugurele rede van 2006 (*De ware eenvoud vinden*; te downloaden via internet). Toch heb ik juist hier mijn aarzelingen. Worden de zaken hier niet te simpel voorgesteld? Van den Brink en Van der Kooi zijn zich terdege bewust van dit gevaar. Zij stellen direct al aan het begin van hun boek: “De dogmaticus weet (...) dat de Bijbel op de een of andere manier normatief is voor wat christelijk geloof mag heten. Niet op een simpele manier (met gelijk ‘stemrecht’ voor elke afzonderlijke bijbeltekst) natuurlijk, maar toch” (p. 33). Hun oplossing is om de Bijbelwetenschap serieus te nemen maar om daar niet in te blijven steken. In navolging van Paul Ricoeur kiezen ze voor een “tweede naïviteit” (p. 45 en 507). Daar is veel voor te zeggen. Maar kan dat ook binnen de context van een leerboek over dogmatiek? Worden een aantal problemen zo niet verdoezeld? Bij de kwestie van de verschillende en soms elkaar tegensprekende stemmen binnen de ene Bijbel worden vijf mogelijke benaderingen van het probleem genoemd, waaronder (4) “Zoektocht naar een hogere eenheid” en (5) “Diversiteit als deugd”. Vervolgens wordt opgemerkt: “In dit leerboek volgen wij de onder 4 en 5 genoemde mogelijkheden” (p. 514). Alsof het een het ander niet uitsluit!

Nog een ander “simpel” voorbeeld. Wat betreft de Bijbelvertalingen zeggen Van den Brink en Van der Kooi dat ze “bewust inconsequent” zijn (p. 14). Ze kiezen soms voor de NBV, soms voor de HSV en soms anders. In de praktijk wordt dat doorgaans niet toegelicht, vaak zelfs niet eens aangegeven. Alsof het niet uit zou maken of je Genesis 12:3 citeert uit de HSV (“In u zullen alle geslachten van de aardbodem gezegend worden”), zoals dat gebeurt op p. 131, of uit de NBV (“Alle volken op aarde zullen wensen gezegend te worden als jij”). Op zijn minst zou het probleem moeten worden gesignaleerd.

Een ander probleem dat onderbelicht blijft is het grote verschil in de manier van denken tussen de mensen in de tijd van de Bijbel en de mensen van nu, bijvoorbeeld als het gaat om hoe God zich openbaart. Datzelfde geldt voor het verschil in de verwachting van het moment van Jezus’ wederkomst tussen de mensen van het Nieuwe Testament en de mensen van nu. En zijn de sterk door hun context bepaalde beelden uit de apocalyptiek nog wel houdbaar? Het goede van het boek van Van den Brink en Van der Kooi is dat het deze vragen zelf oproept. Het had nog wel dikker mogen zijn.